

Comunicació: Revista de Recerca i d'Anàlisi (Societat Catalana de Comunicació)

<http://revistes.iec.cat/index.php/TC>. Vol. 34 (2) (novembre 2017), p. 119-139

ISSN (ed. impresa): 2014-0304 / ISSN (ed. electrònica): 2014-0444 / DOI: 10.2436/20.3008.01.163

Data recepció: 10/05/17

Data acceptació: 23/05/17

Anna Murià publicista. Les col·laboracions a *La Jornada Semanal* de Mèxic

*Anna Murià publicist. Collaborations
in La Jornada Semanal from Mexico*

Mia Güell¹

Professora agregada del Departament de Filologia i Didàctica
de la Llengua i la Literatura de la Universitat de Vic (UVic), Barcelona.
mia.guell@uvic.cat

Anna Murià publicista. Les col·laboracions a *La Jornada Semanal* de Mèxic

Anna Murià publicist. Collaborations in La Jornada Semanal from Mexico

RESUM:

L'objectiu de l'article és donar a conèixer els articles que Anna Murià va publicar a la revista mexicana *La Jornada Semanal* (1989-1995) en el període de vellesa de l'autora. Des de l'activisme periodístic, s'erigí com una «ambaixadora» del catalanisme en un país que reconeixia com a seu també, ja que hi va viure exiliada durant trenta anys. A la revista signava amb pseudònims, pràctica iniciada en l'etapa de joventut. Anna Murià escrivia ressenyes sobre llibres que li interessaven o obres d'escriptors amb qui tenia relació o afinitat ideològica i política. Molts s'havien hagut d'exiliar en algun moment de la seva vida i havien publicat obres memorialistes. El feminisme, el catalanisme i la traducció eren recurrents en les recensions. El fet de tractar diversos temes alhora era una constant present tant en les ressenyes com, més endavant, a *El 9 Nou*, en els articles d'opinió.

PARAULES CLAU:

Anna Murià, dones publicistes, literatura catalana contemporània, comunicació, història del periodisme català.

Anna Murià publicist. Collaborations in *La Jornada Semanal* from Mexico

Anna Murià publicista. Les col·laboracions a La Jornada Semanal de Mèxic

ABSTRACT:

The aim of this article is to present the texts that Anna Murià published in the Mexican magazine *La Jornada Semanal* (1989-1995) during the latter years of her life. Taking journalistic activism as her starting point, she became an "ambassador" of Catalanism in a country that she recognized as her own, since she lived there in exile for thirty years. She wrote under pseudonyms in the magazine, a practice that began in her youth. Anna Murià wrote reviews of books which interested her and of the works of writers with whom she had a relationship or a political and ideological affinity. Many had gone into exile at some point in their lives and had published works of remembrance. Feminism, Catalanism and translation were common topics in her recensions, and she often dealt with several subjects simultaneously. The author stopped publishing in *La Jornada Semanal* to write opinion articles in *El 9 Nou*.

KEYWORDS:

Anna Murià, women publicists, contemporary Catalan literature, communication, history of Catalan journalism.

1. Introducció, objectius i metodologia

L'objectiu de l'article és donar a conèixer els articles que Anna Murià va publicar a la revista mexicana *La Jornada Semanal* (1989-1995) en el període de vellesa de l'autora. L'any 1982, la mort d'Agustí Bartra, el seu company vital, la va abocar a escriure unes reflexions molt íntimes i personals a l'entorn de la vida i la mort, la vellesa, l'amor, entre altres temes, que van sortir a la llum pòstumament amb el títol *Reflexions de la vellesa* (2003). Superades les primeres etapes del dol, la necessitat d'escriure continuava vigent, però li calia canviar de registre: abandonà el període més personal de les meditacions per un de més públic i social, els articles i les recensions que va escriure per a *L'Actualitat / El 9 Nou* de Terrassa i per a la revista cultural *La Jornada Semanal*. S'imposava, doncs, el buidatge de les col·laboracions de Murià a la publicació mexicana, atès que no hi havia constància que s'hagués fet fins ara, la qual cosa ens aportaria, de ben segur, més informació sobre el ves-sant més publicista de l'autora. Pràcticament tots els articles publicats a *L'Actualitat / El 9 Nou*, en canvi, s'inclouen dins del corpus de *Vet aquí la bellesa de la vellesa*, la segona part de *Reflexions de la vellesa*.

Per a la fase de documentació, la principal font ha estat l'escriptora mateixa, que guardava i transcrivía curosament tot allò que escrivia, tant publicat com inèdit. Aquest material està dipositat actualment al Fons Anna Murià de l'Arxiu Històric Comarcal del Vallès per voluntat expressa de l'autora. La ingent quantitat de cartes personals a la família, sobretot als fills, i als amics que custodia l'Arxiu són un valuós recurs d'informació que, en alguns casos, han ajudat a contextualitzar i, en d'altres, han aportat un plus d'informació personal a l'entorn dels textos que ens ocupen. L'Arxiu conserva, també, els blocs de notes en què Murià apuntava sovint tot allò que pensava o sentia, gènesi de moltes de les reflexions i dels articles que posteriorment va escriure. Es tractava, doncs, de consultar, destriar i analitzar els documents relatius al període de vellesa per a poder elaborar l'estudi sobre les col·laboracions de l'autora a la revista mexicana.

La major part d'estudis sobre Anna Murià (1904-2002) se centren en la faceta de dona escriptora i també en la de traductora, i, en canvi, la faceta de publicista, ideòloga i revolucionària és més desconeguda, malgrat la importància que va acabar tenint en alguns mitjans de l'època, com es mostrarà més endavant. La raó principal d'aquest buit biogràfic la trobem en la mateixa autora, que va cuidar-se de facilitar amb comptagotes la informació sobre una època, la de preguerra i guerra, que no li abellia tant com les etapes posteriors.

El debut en l'activisme polític tingué lloc en la recollida de signatures per reclamar l'indult per als presos del Garraf, com a membre del Comitè Femení Pro Amnistia, el 1930. Després de la proclamació de la República, l'any 1931, Rovira i Virgili, que pertanyia a Acció Catalana, li proposà de fer-se càrrec de la secció femenina d'Acció Catalana Republicana, partit resultant de la fusió d'Acció Catalana i Acció Republicana, formació en què havia militat juntament amb el seu germà

Josep Maria. Un any més tard, ella mateixa, i ja com a secretària del partit, defensà la supressió d'aquesta secció i es dedicà a fer campanya a favor de l'Estatut a partir d'una sèrie de conferències. Però el catalanisme que defensava Acció Republicana Catalana era més aviat tou, la qual cosa va precipitar l'ingrés de l'autora a les Joventuts d'Esquerra d'Estat Català (Esquerra Republicana). Més endavant, l'any 1936, Estat Català va esdevenir un partit independent i Anna Murià, juntament amb molts integrants de diferents partits de caire nacionalista, s'hi adherí i es convertí en una transmissora importantíssima de les bases ideològiques principals, a través de les pàgines del *Diari de Barcelona* (1936-1937), primer, i del *Diari de Catalunya* (1937-1939), després. Murià és un personatge polièdric, amb molts matisos, la qual cosa es reflecteix en tota la seva obra, però la militància social, política i de gènere iniciada en aquesta etapa de joventut va romandre activa i present al llarg dels noranta-vuit anys de vida de l'autora i en bona part de la seva obra.

Abans de col·laborar a *La Jornada Semanal* i *El 9 Nou*, Anna Murià havia fet crítica periodística, sobretot, i assagística, menys, en moltes de les publicacions de l'època. La revista *La Dona Catalana* va ser el punt de partida d'una dilatada col·laboració a la premsa. El seu pare, Magí Murià, en va ocupar el càrrec de director des del 9 d'octubre de l'any 1926 fins al desembre de 1930, període en què va treballar-hi l'autora. Tenia una clara predilecció per signar amb pseudònim, que variava segons el context en què escrivia. Roser Català, per exemple, amb clares connotacions catalanistes, era l'escollit per a les feines que més li agradaven; per a les altres, que feia per obligació o per encàrrec, la rúbrica era Rosa Català, Roser, R. C., Hortènsia Florit, Marta Romaní, Marta, A. M., A. M. R., Anna Maria, Anna-Maria, Doctor Òscar... Els pseudònims seran presents, sense tanta vigència com en aquesta època, al llarg de tota la trajectòria literària, sobretot en les publicacions en diaris i revistes. El 1931 es començà a centrar en articles més ideològics i polítics i els signà amb el seu nom i cognom. Val a dir que a partir de 1936 i fins a 1939, durant la col·laboració al *Diari de Barcelona* i al *Diari de Catalunya*, els pseudònims eren, a diferència dels inicis, una estratègia més que una màscara. No amagava la identitat perquè el contingut de l'article no l'atragués, com en el passat, sinó que en creava una altra per a poder afegir una ploma més a la plantilla, una altra versió. En temps de guerra hi havia poc personal; qualsevol tàctica resultava factible si beneficiava el diari. Al *Diari de Catalunya* podem identificar l'autora rere un seguit de pseudònims nous —Bornell, Gnom, Gil, M.—, la majoria a la secció «Lletres».

La fi de la guerra i l'anada a l'exili van significar un parèntesi en la producció de textos periodístics, que va trencar l'any 1956, col·laborant a la secció de «Llibres» de la *Gasetta de Lletres*, suplement cultural de *La Nova Revista*, el director de la qual era Agustí Bartra. Cal constatar que l'entorn més immediat de Murià (pare, marit, fill, amics), vinculat al món de les lletres i a algunes publicacions, contribuïren a la difusió dels seus textos en moments vitals complicats, com el de l'exili o després de la mort de la seva parella. Va signar totes les ressenyes amb el nom i cognom, Anna Murià, i també amb les inicials, A. M.

En els sis números de vida de la revista va generar un debat encès a l'entorn de l'exigència de la crítica literària a l'exili. Segons Murià, el fet de trobar-se lluny de casa no implicava la valoració a l'alça de qualsevol obra, ans al contrari, calia actuar amb més rigor precisament per la idiosincràsia del moment. Per tant: «Jo vaig dir que prou de donar per bo tot el que era escrit en català, que calia dir la veritat, fer crítica de debò, i que jo ho faria. I ho vaig fer. I vaig suscitar rancúnies furioses» (Ibarz, 1992: 78).

Van haver de passar trenta-tres anys perquè Anna Murià tornés a col·laborar de manera regular en una revista cultural, a *La Jornada Semanal*. Ella mateixa explicava en una entrevista amb Mercè Ibarz la seva tasca:

En els últims temps, per a *Jornada Semanal*, la revista que dirigeix Roger, dec haver ressenyat entre vint i trenta llibres, als estius. Els meus autors preferits són tots els bons que puc llegir. Vaig passar anys que era una fanàtica de Thomas Mann. Ara tinc afany per devorar els nous valors que es descobreixen al món i a Catalunya. (Ibarz, 1992: 79)

Continuava signant amb pseudònims. Sílvia del Chopo fou un àlies de poca vigència; a partir de la tercera ressenya el substituï per Marta Romaní, molt productiu en el període de joventut. Amb la recuperació d'aquest pseudònim tancava el cicle encetat a la revista *La Dona Catalana*. Si en etapes primigènies els pseudònims eren presents en articles sobre temes que considerava poc atractius, a vuitanta-cinc anys es tractava d'una altra qüestió: l'*alter ego* li permetia expressar-se més lliurement, «la diferència de llengua i l'anonimat del *nom de plume* van fer que prenguéss la seva tasca molt seriosament, però amb un alt grau de llibertat personal i intel·lectual, un grau de llibertat que sempre va buscar en tot allò que feia com a artista de la paraula» (Abrams, 2012: 9).

La Jornada Semanal és la revista cultural de *La Jornada*, un dels diaris mexicans amb més tiratge, publicat a Mèxic DF i amb edicions a les ciutats més importants del país. El 1984, any en què es va fundar, el Govern de Luis Echevarría Álvarez exercia pràcticament el control dels mitjans de comunicació (llevat dels diaris *Proceso*, *Unomásuno* i alguna publicació marginal) i penalitzava qualsevol persona o entitat que anés en contra de la uniformitat de la premsa. Un grup de periodistes de l'*Unomásuno*, cansats de treballar sense llibertat informativa, van decidir abandonar-lo i fundar un diari nou. Amb la col·laboració d'intel·lectuals, artistes, acadèmics, polítics contraris al Govern i escriptors van aconseguir de tirar endavant el projecte i el 19 de setembre de 1984 en va sortir el primer número. L'acollida va ser molt positiva i, malgrat les dificultats dels inicis, es va convertir en un periòdic de referència del país. Es tracta d'un diari amb una marcada orientació política d'esquerres, crític amb el Govern federal i el neoliberalisme imperant en la política econòmica del país. Defensa les causes populars i és sensible a tot allò relacionat amb els indígenes, el gènere, la cultura i el medi ambient. Quant als temes internacionals, s'alinea amb els governs de l'Equador, Bolívia, Cuba (Fidel Castro hi tenia

una secció fixa) i Veneçuela, i s'allunya dels Estats Units i de tot allò que fa referència a la globalització.

La Jornada Semanal és el suplement dominical dedicat al món de la cultura. Roger Bartra Murià, considerat un dels intel·lectuals més importants de Mèxic en aquell moment, en fou director durant el període comprès entre el juny de 1989 i el febrer de 1995. Bartra és sociòleg, antropòleg i etnòleg, i és reconegut també com a periodista, escriptor i assagista. Va passar a dirigir la revista en substitució de Fernando Benítez, figura clau del periodisme cultural mexicà, considerat el precursor de la modernitat cultural del país. Durant els anys quaranta, Benítez disposava de la col·laboració de la majoria d'intel·lectuals espanyols exiliats a Mèxic, entre els quals hi havia el poeta Agustí Bartra, pare de Roger Bartra i company d'Anna Murià. Concretament, el cognom Bartra figura a les nòmimes de tres suplementos culturals dirigits per Benítez: *Revista Mexicana de Cultura*, suplement d'*El Nacional* (1947-1948); *México en la Cultura*, suplement de *Novedades* (1949-1961), i *La Cultura en México*, suplement de *Siempre!* (1961-1972) (Férriz Roure, 1998).

Roger Bartra comptava des de bon principi amb l'experiència i el saber de la mare perquè hi col·laborés. Murià es convertí en la baula que enllaçava els dos continents: estava al dia de la cultura d'«aquí» i hi tenia més accés que no pas el fill des de Mèxic. Anna Murià hi escrivia ressenyes sobre llibres que li interessaven o obres d'escriptors amb qui tenia relació o afinitat ideològica i política. Molts s'havien hagut d'exiliar en algun moment de la seva vida i havien publicat obres memorialistes. El feminisme, el catalanisme i la traducció eren recurrents en les recensions. El fet de tractar diversos temes alhora era una constant present tant en les ressenyes com, més endavant a *El 9 Nou*, en els articles d'opinió.

En una carta del 20 de març de 1989 dirigida a la seva mare, li anunciava el projecte:

Segurament també sabràs que m'han ofert ser el director del suplement cultural de *La Jornada*, en substitució del Fernando Benítez, que se'n va a dirigir un nou diari. Quan comenci a treballar en això, el suplement el transformarem en una revista setmanal semblant al suplement d'*El País*. Espero que m'ajudis a aconseguir coses per publicar. (Bartra 7/1)²

Tenia algunes idees molt clares: «M'agradaria divulgar obra de catalans poc coneguts a Mèxic, com el Pere Calders [...]. Voldria reproduir també coses en castellà publicades a revistes més o menys marginals espanyoles, poc o gens conegudes a Mèxic».³ Evidentment hi hauria la presència de l'obra d'Agustí Bartra: «Amb discreció procuraré també publicar coses sobre el pare. He pensat utilitzar traduccions de poesia del pare (inèdites, del *Cant del Món*)».⁴

A la carta següent, del 2 de maig, ja era molt més precís i demanava a la seva mare publicacions culturals que no arribessin a Mèxic, com ara els suplementos de *La Vanguardia* o el setmanari *El Independiente*, «que és del corrent de Suárez».⁵

Cambio 16, en canvi, no li interessava, perquè, a part que ja arribava cada setmana a Mèxic, era massa política. Més endavant, però, en tenir constància que treia el suplement *Culturas*, també li'n demanà un exemplar. El que volia era «rebre revistes literàries i culturals d'avantguarda, noves o marginals, però bones. N'hi ha una que es diu *El Paseante* que m'agrada molt i que, pràcticament, no arriba a Mèxic (és de gran format i molt ben impresa)». ⁶ Havien d'incloure articles que es poguessin publicar al país sense problemes de drets d'autor.

La carta del 23 de maig reflecteix com anava d'atragat, perquè ja s'havia fet públic que substituïa Benítez a *La Jornada Semanal*: «Estic molt entusiasmada amb aquesta nova joguina, una joguina plena de possibilitats, però també de trampes i dificultats». Li aclaria que en aquella missiva només parlarien del nou suplement i estava content perquè Murià havia entès el tipus de material que ell necessitava. A partir d'aquí, el text deixava de tenir format de carta i passava a enumerar catorze peticions. Entre altres coses, li demanava que actués com a intermediària per a la col·laboració de Feliu Formosa al setmanari, per exemple, o que li enviés entrevistes, articles i fotografies de Pere Calders, articles o assaigs sobre Agustí Bartra i allò que s'hagués publicat sobre el pintor Josep Bartolí. També expressava interès per les revistes *Ajoblanco*, *República de las Letras* (sobre literatura neerlandesa i finlandesa), *El Europeo* i *Archipiélago*. *Cuadernos de Crítica de Cultura*. Quant a autors, volia obres de Thomas Bernhard, Umberto Eco, Salman Rushdie i Panait Istrati. Com que s'acostaven les vacances, període en què Anna Murià passava cada any a Mèxic des del 1983, el fill li deixava anar, com de passada, el punt deu:

10. Porta coses de literatura catalana, com allò de Foix que esmentes, i que tu podries anar traduint aquí a Mèxic (quedes contractada per treballar al suplement...).

Malgrat el to desmenjat de l'ofertament, el perfil d'Anna Murià encaixava a la perfecció en el plantejament del nou setmanari i Bartra en tenia plena consciència. Va «fixar la seva mare com a crítica, amagada sota el pseudònim de Sílvia Chopo, és a dir, Sílvia "Fusell"», tal com assevera Sam Abrams, «a partir del número 11 de la revista, que corresponia al 27 d'agost» (Abrams, 2012: 8).

Anna Murià tenia una experiència dilatada en el terreny de la crítica literària, malgrat que no s'havia considerat mai digna d'anomenar-se'n, sobretot perquè implicava un grau de coneixements que, segons ella, no tenia i també, tal com explica Abrams, perquè «l'assagista i el crític eren els parents més propers del pensador i el pensador, de bracet amb el poeta líric, encarnaven els cims més alts de l'expressió literària». I també perquè «es veia incapaç de dedicar-se a l'assaig i a la crítica sense introduir alguna modificació o alguna aportació original en els dos gèneres de la prosa expositiva» (Abrams, 2012: 6). Valgui l'exemple de la ressenya de *Valiente mundo nuevo*, de Carlos Fuentes, en què, després de lloar-ne el contingut i l'estil, no es va estar de fer-li una petita esmena: «Incorre alguna vez en el vicio sintáctico de duplicar con un pronombre innecesario el complemento ya re-

presentado por el nombre, [...] redundancia característica del habla y la escritura mexicanas pero de dudoso efecto estético en un texto literario culto, no col-loquial» (Romaní, 1990b: 38).

Anna Murià va col·laborar a *La Jornada Semanal* des del 1989 fins al 1995, any en què Roger Bartra va abandonar la revista. Sam Abrams destaca el gaudi que li suposava aquesta col·laboració, «com a lectora, escriptora i intel·lectual», sobretot perquè treballava amb el seu fill, en un mitjà d'un país que l'havia acollida durant trenta anys d'exili, que estimava com a seu i on passava llargues temporades, i, com abans ja hem apuntat, per la llibertat d'acció que es podia permetre. Aquesta és la raó, també, per la qual trobem molt pocs comentaris desfavorables. El més remarcable és el del llibre d'Isabel Allende *El plan infinito*, en què ja des del títol, «¿Isabel, dónde está aquel genio?» (Romaní, 1992d: 11-12), apel·lava al talent i a la màgia de les altres obres de l'autora, sobretot perquè anteriorment ja l'havia defensada entusiàsticament davant acusacions d'impostura per part d'alguns crítics (Romaní, 1990c: 3-4). *Un corazón adicto: la vida de Ramón López Velarde* (Romaní, 1989: 9), de Guillermo Sheridan, és una novel·la a mig camí entre una biografia real i una de novel·lada del poeta que no la convencia gens, malgrat les expectatives inicials, i a *Cuentos. Antología personal* (Romaní, 1991b: 7-8), de Rafael Ramírez Heredia, hi trobava a faltar més profunditat, més rigor, més lírica.

2. Anna Murià a la rúbrica

A *La Jornada Semanal* va signar amb nom i cognom tres escrits en castellà (dos contes i una reflexió), tres traduccions i una crònica sobre l'homenatge de Catalunya a Mèxic.

A partir d'una carta de Roger Bartra sabem que els contes, inicialment, estaven escrits en català: «Espero que m'enviis els teus contes traduïts al castellà».⁸ Presenten característiques comunes: un personatge femení amb un desenllaç tràgic: el suïcidi. El gènere, però, no coincideix: «Morir de agua verde» (Murià, 1989: 31-33) és una narració que estilísticament té punts en comú amb «Via de l'Est» (1946) i «El país de les fonts» (1978), amb components lírics i matisos simbòlics, caracteritzades ambdues per la transcendència de la natura, la melangia i per l'esmentat estil poètic. Murià afirmava, en una ressenya del 1994, la preferència pels relats simbòlics, «no tota obra narrativa ho és, però sí que ho són les millors» (Murià, 2003: 255). «Clamores sin respuesta» (Murià, 1990b: 31-37), en canvi, és un conte realista, amb molts elements característics del realisme psicològic. La dimensió del personatge es percep des de diferents punts de vista, com si formés part d'un calidoscopi, amb la qual cosa el lector només se'n pot fer la idea encaixant les diferents figures, els diferents punts de vista. És una narració amb pinzellades autobiogràfiques, en què res no és el que sembla de bon principi. L'estil ens remet als

contes de joventut, com «L'home admirat» (Murià, 1938a: 26-28) o «Cara bruta» (Murià, 1938b: 30-31), però amb un to menys optimista i un llenguatge més acurat i ric.

«Ultramarinos. Quien pierde un mundo» (Murià, 1990a: 47) i «Refugio, bendito seas. Sobre el homenaje a México en Cataluña» (Murià, 1991: 41-43) són dos articles de caire memorialístic, en què l'autora evocava altres temps, concretament el de joventut i el de l'exili. Parlen sobre fets viscuts que ara ja no existeixen o que estan a punt de desaparèixer, ideals en vies d'extinció i personatges i paratges que van formar part de la seva vida. Malgrat l'evidència de la desaparició del seu món, palesada en el primer article, no es deixava endur pel pessimisme, ans al contrari; hi havia un missatge d'esperança i de confiança en les noves generacions. La fe en els joves és una constant en les reflexions de l'autora.

Quant a les traduccions, no feia sinó respondre la petició del seu fill de donar a conèixer a la cultura mexicana textos de la literatura catalana. Va traslladar un poema de Joan Casas i Feliu Formosa, «Polvo en el retrovisor» (Casas i Formosa, 1989: 39); uns poemes curts de Ramon Xirau, «Breves» (Xirau, 1989: 28), i un text de Pere Calders, «Promoción de las horas» (Calders, 1994: 16), que s'havia publicat a l'*Avui*. En la carta a la qual fèiem referència anteriorment, Roger Bartra explicava el següent: «Sobre Calders: mira si pots enviar-me alguna entrevista més o menys recent i algun article sobre ell, per publicar junt amb els seus contes. Penso dedicar-li un número especial. També algunes fotografies bones del Pere».⁹ L'interès demostrat per Pere Calders era comprensible, no només perquè va viure durant vint-i-tres anys a Mèxic i algunes de les seves obres eren fruit de l'exili, sinó també perquè expressava una visió del món molt semblant a la d'autors sud-americans com Gabriel García Márquez i Juan Rulfo, màxims representants del realisme màgic. *L'ombra de l'atzavara*, amb què l'any 1964 va guanyar el Premi Sant Jordi de novel·la, descrivia de manera molt particular la situació de la nombrosa colònia catalana resident al país asteca. És comprensible, doncs, la voluntat de Roger Bartra de donar projecció a la figura de Calders a Mèxic. Calders, Formosa i Xirau eren persones molt pròximes i importants en la vida a l'autora, amics per qui sentia una profunda admiració.

3. Marta Romaní, novament

El pseudònim Marta Romaní va aparèixer sobretot quan col·laborava al *Diario Oficial de la Exposición Internacional de Barcelona*, el 1929. La revista era en castellà i, tal com ella mateixa confessava, «jo allà vaig firmar sempre amb pseudònim perquè en castellà no volia jo... Ja tenia el catalanisme ficat a la sang i en castellà no volia firmar» (Grifell, 1992: 83). L'àlies que més havia usat era el de Marta Romaní. «Romaní és el meu segon cognom. I Marta, m'agradava el nom de Marta.

Actualment encara l'uso per signar les meves ressenyes de llibres a la revista mexicana *La Jornada Semanal*, suplement del diari *La Jornada*» (Grifell, 1992: 84). Signava amb un mateix pseudònim a les publicacions en castellà.

El gros de les col·laboracions corresponia a ressenyes firmades com a Marta Romaní i amb la indiscutible marca murianiana: exigència crítica, rigor expressiu i habilitat retòrica. Les crítiques responien a un estil més periodístic que literari, com aclaria l'autora mateix anteriorment, i tenien unes característiques similars a les que va publicar en català als diaris *L'Actualitat* i *El 9 Nou* de Terrassa (1993-2000). Com que parlava sobre obres escrites, traduïdes o impulsades per autors amics o admirats, trobarem un to amable i de consideració més que no pas de crítica poc favorable, com hem apuntat anteriorment.

Pel que fa als gèneres, hi ha cinquanta ressenyes, vint-i-vuit de les quals es refereixen a obres de narrativa. N'hi ha un bon nombre que al·ludeixen a experiències vitals o parts de la biografia d'un autor. *Morfina* (Romaní, 1992a: 8), de Mikhaïl Bulgàkov, per exemple, és un llibre èpic amb experiències personals de l'escriptor presents a l'obra. El diari de Marina Tsvietàieva (Romaní, 1992f: 9-10), de qui es declarava admiradora fervent (en va fer la crítica de tres llibres), sobretot en la faceta de poeta, és un exemple d'obra autobiogràfica que va consultar segurament per a documentar-se per a escriure les seves *Reflexions de la vellesa*, així com l'obra en què Nina Berbèrova descriu el seu periple vital per molts països diferents, o el recull de la relació epistolar entre Pasternak, Rilke i la mateixa Tsvietàieva. Hi ha onze crítiques sobre llibres d'assaig; nou, de llibres de poesia, i una, sobre teatre.

Quant a les nacionalitats, de les cinquanta ressenyes, la meitat pertanyen a autors mexicans o molt lligats al país. El denominador comú és que publiquen a la *Jornada* mateix o a revistes de tendències d'esquerra, com *Vuelta*, *Taller*, *Unomásuno*, *Romance*, entre altres. Alguns d'aquests autors i autores (Nedda G. Anhalt, Gabriel García Márquez, Juan Gil-Albert, etc.) tenen una vinculació amb el món del cinema, la majoria en fan crítica en diferents setmanaris. Una altra característica que comparteixen molts dels autors referenciats és la de l'exili: Ramon Xirau, Milan Kundera, Gabriel García Márquez, Nedda G. Anhalt, Elena Poniatowska, Humberto Saba, Marina Tsvietàieva, Iorgos Seferis, Nina Berbèrova i Isabel Allende, entre altres. Pel que fa a l'època, podem situar els autors entre els segles XIX i XX, amb predomini dels contemporanis. Jordi F. Fernández destacava la preferència de Murià per obres vitalistes, amb personatges que transmetessin aquesta força. L'interès suscitat per un llibre podia venir «perquè es formula una crítica social més aviat des d'un punt de vista ètic que no pas econòmic, o perquè es defensa la dignitat humana, o perquè es destil·la la presència subtil d'un pensament que inciti el lector a aprofundir en les formes de vida individuals i en les manifestacions socials i històriques que l'envolten...» (Fernández, 2003: 50).

A les ressenyes, la primera persona del plural es combinava amb la primera del singular. La utilització del *nosaltres* creava una complicitat autora-lector important

en crítiques amb una gran presència de recursos modalitzadors: «Nos amara una ola de su pensar visionario, nos cubre su oleaje de flora sensible y palabras inventadas que suenan ancestrales» (Romaní, 1990d: 9). Se li encomanava un cert aire retòric acostat al lirisme poètic. Algunes de les característiques que comparteixen les recensions i els articles d'Anna Murià són la passió amb què s'expressen, i que són personals, contemporitzadors i s'ocupen, entre altres temes, de feminisme, catalanisme i traducció.

4. Dones escriptores

Des de molt jove, Anna Murià va lluitar per defensar els drets de la dona i, sense militar en actituds radicals, va estar en contacte amb grups feministes al llarg de tota la vida. Les autores de preguerra, malgrat la idiosincràsia de cadascuna, compartien una consciència política, nacionalista i feminista. Eren l'exponent de la dona moderna.

La voluntat de fer una societat catalana millor a través d'una militància política, pública i des d'una perspectiva de dona van ser l'eix central al voltant del qual giraven els seus escrits. L'any 1937 havia defensat l'abolició de les seccions femenines d'Estat Català perquè un partit modern, avançat, jove i revolucionari com aquell no feia diferències absurdes, i la dona era, políticament, una ciutadana i una militant com qualsevol altra. Un any més tard, es convertia en la primera dona que dirigia un diari en català, el *Diari de Catalunya*.

Durant l'exili hi va haver menys activitat en aquest aspecte, perquè, tal com ella mateixa explicava, «allà hi havia grups polítics, però de grups feministes no n'hi havia» (Grifell, 1992: 81). Quan tornà a Catalunya, va entrar en contacte amb un grup de dones vinculades al projecte «La sal» que va acabar esdevenint l'editorial La Sal. Edicions de les dones. Tenia dos objectius primordials: fer conèixer escrits d'autores desconegudes i recuperar els d'escriptores ja conegudes, però «oblidades en la seva creació literària més íntima» (Grifell, 1992: 81). Anna Murià en va ser una. Va conèixer Isabel Segura, editora de La Sal i investigadora de la història de les dones, que, amb el temps, va ser la seva confident i una de les poques persones a qui confiava els escrits més personals.

És evident, doncs, que, d'una manera o altra, sempre havia estat relacionada amb el feminisme. Ella mateixa ho explicava a *Reflexions de la vellesa*: «mai no he estat militant feminista i, tot i això, la meua vida exterior, molts dels meus actes i les meves inclinacions han estat en bona part de caràcter feminista» (Murià, 2003: 160). Cal constatar que la seva filla, Eli Bartra Murià, és una destacada filòsofa feminista mexicana, amb qui l'autora debatia moltes vegades sobre el tema. En un article del 1999 inclòs a *Reflexions*, ella mateixa hi explicitava: «El sexisme em sembla blasmable d'un cantó i de l'altre: les feministes que posen sempre les dones da-

mund dels homes m'inspiren tant de rebuig com qui afirma la superioritat absoluta de l'home damunt la dona. El femellisme no és millor que el masclisme» (Murià, 2003: 451).

El seu era un feminisme tranquil, sense posicionaments extrems, que l'impel·lia felicitar Carmen Martín Gaité per tal com no era partidària del «feo recurso» de l'ús no sexista del llenguatge i escrivia com s'havia fet sempre, és a dir, «de modo natural, siguiendo los hábitos milenarios consubstanciales de la lengua» (Romaní, 1992c: 10). *Nebulosidad variable* era, segons Murià, una novel·la important, més apropiada per a ser analitzada en un assaig que en una ressenya periòdica.

A *La Jornada Semanal* hi ha dotze llibres escrits per dones, soles o com a col·laboradores, tot i que algunes, com Marina Tsvetàieva i Nina Berbèrova, són repetides (tres i dues vegades, respectivament). Les autores que ressenyava eren dones que escriven sobre dones. Ángeles Mastretta i Elena Poniatowska, a més, deixaven constància en les seves obres de la realitat social i política de Mèxic, temes que, com ja s'ha destacat, tenia en gran consideració.

Marina Tsvetàieva és l'autora més ressenyada per Murià a *La Jornada Semanal*. Se'n declarava una fervent admiradora, sobretot de l'obra poètica, i, com a defensora acèrrima del valor humà i social, s'hi sentia identificada. També compartia una gran afinitat vital amb Nina Berbèrova. Tant l'una com l'altra havien sentit ja de petites la necessitat d'escriure i havien mantingut una relació distant amb la mare. La revolució i la guerra havien estat la causa d'un exili molt llarg, en el cas de Murià, i de per vida en el cas de l'escriptora russa (havien viscut a New Haven les dues, el 1961). S'havien casat amb un poeta, però les relacions havien estat diferents: Berbèrova abandonà Khodiassievitx. El *modus vivendi* de l'exili també coincidia: havien sobreviscut gràcies a les traduccions, fins i tot havien signat obres en nom dels companys perquè eren més ben retribuïdes (traduccions, en el cas de Murià). Totes dues van ser molt longeves, però Berbèrova no va tornar mai a Rússia i es va morir als Estats Units. Algunes de les exigències estilístiques de les ressenyes de Murià són la claredat i la fluïdesa, presents en la prosa de Berbèrova, de qui destacava «la concisión, la brevedad, la agilidad» (Romaní, 1992g: 10-11), que ajudaven a configurar la puresa característica dels seus relats. La crítica sobre *Crónicas de Billancourt* va aparèixer primer en català, el 13 de gener de 1995, i després la va traduir al castellà per a *La Jornada Semanal* del 12 de febrer del mateix any. És l'última ressenya que publicà a la revista mexicana.

5. Catalanisme

Un altre dels temes presents és el catalanisme. En el període de joventut, Anna Murià es va convertir en ideòloga d'Estat català per mitjà dels escrits al *Diari de*

Barcelona i al *Diari de Catalunya*. Al final de la guerra, essent la directora del *Diari de Catalunya*, va seguir un únic axioma: el triomf només seria possible si es lluitava contra el feixisme i l'imperialisme des del catalanisme i el separatisme. Una actitud que la singularitzava era la del convenciment que el triomf de la revolució i la guerra passava per l'adaptació de teories foranes, com ara el marxisme i el socialisme, a la gent i al territori, i sempre des de la pràctica. Advocava per aplicar un règim obrer que s'adequés a la societat i al territori català, exigia una sindical catalana perquè, si la revolució es debilitava, era perquè no s'havien explicat les raons amb la llengua del poble.

«Lletres» era la plataforma a través de la qual Murià deixava constància de la vida cultural del país durant aquell període mitjançant la ressenya o la crítica de novetats i premis literaris i la informació sobre les publicacions en català, sobretot de la *Revista de Catalunya*. Malgrat el component literari, l'autora era conscient de la peculiaritat del moment i no s'estava de fer referència i vincular, sempre que el context ho permetia, les lletres amb la política i la realitat social.

El pas del temps, l'exili i el fet de viure tants anys a Mèxic li van conferir una perspectiva diferent sobre el nacionalisme. En una entrevista amb el filòleg Quirze Grifell es feia evident l'evolució ideològica i reiterava com la guerra havia suposat un vincle d'unió més que no pas de distanciament entre catalans i castellans. Ella advocava per «una federació europea que fos de tots els pobles d'Europa federats» (Grifell, 1992: 34).

Quan en una carta Roger Bartra li retreia la seva etapa política, Murià confessava:

Bé, els meus motius eren, en part, els mateixos que els teus: inquietud, curiositat i veritable entusiasme i convicció. Mai vocació. En part eren molt diferents i de la mena que no voldria per a tu: evasió. Tenia més de vint-i-cinc anys quan vaig començar, i ho vaig abandonar així que l'evasió no em va ser necessària. (Bacardí, 2012: 28)

En una altra carta a Josep Maria Murià, el germà gran, refermava l'argument esgrimit al fill: «Ja vint-i-cinc anys enrere [1935] em començava a passar amb el patriotisme el mateix que abans amb la religió: no podia acceptar els mites establerts i per a seguir-hi fidel me'ls havia d'explicar a la meua manera...» (Bacardí, 2012: 28). Ella i el fill no compartien la mateixa visió sobre aquesta qüestió. L'any 1995, Roger Bartra escrivia a la mare:

Ara que he deixat la direcció de *La Jornada Semanal* tinc més temps i, sobretot, més tranquil·litat. Vaig quedar-me amb les ganes de comentar-te aquella carta teua de fa anys on discuties el tema del nacionalisme. [...] Jo segueixo pensant que darrere del nacionalisme s'amaga molt sovint un esperit violent i agressiu contra els altres, els diferents. I això passa inclús en el nacionalisme de les minories oprimides i marginades. Com saps, aquesta és una de les raons per les quals vaig escriure *La jaula de la melancolia*.¹⁰

Feia referència a una carta que un any abans l'autora li havia enviat, l'inici de la qual deia: «per mi personalment, com per la majoria dels catalans, el nacionalisme ha estat un tema de tota la vida. Per això m'he fixat tant en les moltes pàgines que tu hi dediques, i m'adono que tu parles d'una cosa diferent.»¹¹ A partir d'aquí començava a desenvolupar una teoria sobre els diferents nacionalismes. A Europa, per exemple, hi havia el nacionalisme d'estat i el de les nacions sense estat. El primer «és centralista, tirànic i dominador (com el d'Espanya i França), el segon és reivindicatiu (com el català, el basc, el flamenc)».¹² *La Jornada Semanal* era la plataforma adient per a fer públiques aquestes idees amb un to més aviat pedagògic. Així, de l'autor del llibre *Una soledad demasiado ruidosa*, el txec Bohumil Hrabal, destacava que «se expresa en una de las lenguas minoritarias de este mundo de imperios lingüísticos, empecinado y resignado por lo tanto a que la inmensa mayoría sólo lo conozca en traducción, o sea con deficiencias» (Romaní, 1990a: 3). Aprofitava per fer referència als grans escriptors, «luminares», que pel fet de pertànyer a una nació sense estat estaven destinats a l'anonimat. A Amèrica, en canvi, el nacionalisme era, segons Murià, més complex, i en especial el mexicà, que és «d'inspiració classista i socioeconòmica», a diferència del català, que és més «simple i d'esperit romàntic». Contextualitzava el seu fill en el punt en què es trobava el nacionalisme català, amb una descripció de plena vigència dues dècades després:

Ara, precisament, des de fa gairebé un any, estem aguantant una intensa campanya anticatalana per part dels castellans, més que res els de dretes, naturalment, però, també n'hi ha molts d'esquerres, prenen com a motiu la Llei de Normalització Lingüística que es refereix majorment a l'ensenyament a les escoles que és en català però s'hi ensenya el castellà; fa onze anys que segueix aquest sistema i mai ningú no havia protestat fins ara, que han arribat a dir (imagina't!) que a Catalunya el castellà és perseguit. No sé si te n'havies assabentat, la premsa n'ha anat plena, però no te n'he enviat mostres perquè he pensat que això és aliè als teus interessos intel·lectuals.¹³

Hem pogut constatar que el tema lingüístic era intocable, hi estava molt sensibilitzada. No és insòlita, doncs, l'emoció que experimentà amb la lectura d'*El sentimiento de eternidad* (Romaní, 1992b: 3), un assaig en què Iorgos Seferis donava fe de la passió professada pel seu país. Destacava com l'autor transferia, a través dels escrits, no només un estil propi, sinó també l'esperit de la nació. Se sentia identificada amb el capítol en què Seferis confessava una de les seves màximes preocupacions, l'estat de la llengua, i en subratllava la importància en la identitat dels pobles; el qualificava d'extraordinari. Ella també havia experimentat el dolor d'estimar i sentir la pròpia identitat. Unamuno s'havia queixat: «Me duele España». A Thomas Mann li feia «mal» la pàtria, sentiment que de ben segur, afegia Murià, compartien molts mexicans. En la mateixa línia ponderava *El loco del zar* (Romaní, 1993: 13), obra de l'autor estonià Jaan Kross. És un relat en forma de diari sobre

una part de la història del poble estonià, en què parla a bastament sobre dos temes que l'autora valorava en gran manera: el nacionalisme i la dignitat humana.

6. Traduccions

La traducció va ser el mitjà de subsistència de la parella Murià-Bartra durant l'exili. Montserrat Bacardí explicava que la tasca «va esdevenir si us plau per força la veritable ocupació de la parella, la més intensiva i perllongada al llarg de les tres dècades de confinament» (Bacardí, 2006: 78). Feien la feina a mitges, malgrat que era ella qui, tot i traduir més, acabava signant com a Agustí Bartra, nom amb més reconeixement tant a Mèxic com a Catalunya, tret dels llibres de poesia, per tal com era un «gènere a què ella no va gosar enfrontar-s'hi mai». Bacardí ressaltava que la correspondència amb els fills oferia una visió diàfana sobre el seu *modus vivendi* i la diversitat de gèneres amb què treballaven: «Jo haig de traduir una novel·la catalana al castellà, de Teresa Pàmies (*Dona de pres*); al pare —però pensa encolorir-m'ho a mi— li han demanat que tradueixi de l'anglès al català unes versions de contes de *La Ventafores* i *La Bella Dorment*» (Bacardí, 2006: 78).

Abans de la guerra Anna Murià s'havia afegit al corrent iniciat pel Modernisme i que va tenir el màxim exponent en el Noucentisme, en què la traducció era tinguda com a imprescindible per a la consolidació de la cultura i les lletres catalanes. Ella, que des de ben jove dominava el francès, sabia l'anglès i una mica d'alemany, considerava les traduccions al mateix nivell que les obres de creació. En una entrevista publicada al diari *Excelsior*, el 16 de gener de 1958, declarava que la traducció, més que feina, era una vocació, i, en el seu afany de saber, remarcava que «el trabajo siempre ofrece por lo menos la oportunidad de aprender [...]: palabras, giros del idioma, hechos, referencias, datos... la traducción es una escuela continua». Inicià la col·laboració al setmanari de Roger Bartra amb una traducció d'un poema del llibre *Polvo en el retrovisor*, de Joan Casas i Feliu Formosa. Acomplia, d'aquesta manera, una de les tasques encarregades pel fill: la de donar a conèixer a través de les traduccions la literatura catalana. L'obra era una novetat del mateix 1989. Ambdós autors responien a un perfil ideal per a encetar l'etapa: traductors, poetes i amb una estreta vinculació amb el món del teatre. Feliu Formosa era, a més, un amic molt pròxim de Murià, com també ho era el poeta Ramon Xirau, de qui traduï *Breves per a La Jornada Semanal*. S'havien conegut durant l'exili i ell mateix havia descrit la relació amb la parella Murià-Bartra:

De todos los autores catalanes que vivían en México, Bartra destacaba por su inteligencia y generosidad. Me influyó en el sentido personal, me daba ánimos para escribir. Le debo mucho. Nos recibía en su casa cada semana. Apoyaba a los jóvenes, nos informaba sobre lo que pasaba en Cataluña durante el franquismo. Su mujer, Anna Murià, era

extraordinaria. En aquella casa, Bartra era el entusiasmo; Anna Murià, el orden y la disciplina. Se combinaban bien. Anna fue una excelente escritora y, como persona, muy equilibrada. (Ibarz, 2009: 27)

Per a Xirau, Agustí Bartra representava:

Un autor capital del exilio catalán, básico para la pervivencia del catalán. «Es un auténtico poeta», dijo de él Octavio Paz. Bartra tiene que ver con el surrealismo y con los movimientos de vanguardia, muy en la tradición de la poesía catalana ligada al surrealismo. Con otro amigo, hice la traducción del catalán al castellano de «Odiseo», un poema lírico de gran belleza, publicado por FCE. Le consulté la traducción y le gustó. Agustí siempre fue muy ético, como su hijo Roger. (Ibarz, 2009: 27)

Ramon Xirau continua vivint a Mèxic. La seva poesia és en català. Segons comentava en una entrevista, havia intentat de canviar de codi, però no hi havia reeixit. El 30 d'agost de 1992 Murià va ressenyar un assaig de l'autor i mostrava, d'aquesta manera, l'altra dimensió de la figura de Xirau, tant o més reconeguda que la de poeta, la de filòsof: «El profesor de filosofía que es Ramon Xirau nos ofrece aquí, a nosotros los legos, un texto magistral, es decir, nos da una lección en forma de ensayo, la cual agradecemos por los puntos que ilumina con sus observaciones y comentarios» (Romaní, 1992e: 11). La presència de l'obra de Ramon Xirau suposava un reconeixement dels lligams establerts entre els dos països arran de l'exili, a més de l'homenatge a un poeta català. Una premissa que podríem fer extensiva a l'entrevista a Pere Calders per al diari *Avui*.

El domini de l'ofici es reflecteix en els escrits del setmanari mexicà, en què sempre que podia destacava la feina del traductor i si el traspàs havia estat ben aconseguit o no. Selma Ancira, traductora del rus i del grec modern, és una de les referències més citades, ja que és «una excelente traductora y, por lo tanto, excelente escritora —imposible lo uno sin lo otro—» i «pone a nuestro alcance (una vez más) parte de la producción literaria de la genial Marina Tsvietaieva» (Romaní, 1992f: 9). Tenint en compte que és la descobridora de l'autora russa als lectors de parla hispana i que n'ha traduït pràcticament tota l'obra, no és estrany que Murià en destaqués la vàlua de les edicions comentades i els aclariments, amb elogis a l'estil de «según comenta en el prólogo que constituye un modelo de crítica sutil la traductora Selma Ancira». Compartia, a més, amb la traductora mexicana una afinitat lingüística: l'interès pel grec modern. Amb un manifest afany de conèixer i saber més, Anna Murià havia començat a aprendre el grec modern de manera autodidacta a partir de 1961, any en què visità Grècia amb el poeta. «Bartra sempre s'havia sentit a dins les arrels gregues de la nostra cultura» (Murià, 2003: 404), confessava mentre explicava que, en l'evocació nostàlgica de la terra durant l'exili, barrejava imatges de Catalunya i Grècia, i així fou concebut *Odiseu*, un llibre d'exili, del qual sorgí un nom inventat pel poeta, Maiala, que, anys més tard, seria el d'una de les

seves netes. Concretament, havia trepitjat per primera (i última) vegada el país hel·lènic el dia 28 de setembre de 1961, país que, com confessava a la *Crònica de la vida d'Agustí Bartra*:

No sabia dir tot el que ens donà Grècia. Ell mateix [Bartra], escrivint al fill, deia: «les paraules fallen, com sempre que es tracta d'expressar coses profundes». No puc dir la impressió davant d'aquells santuaris, d'aquell mar, d'aquelles illes, d'aquelles muntanyes aspres, perquè em sortien banalitats que Grècia no es mereix. (Murià, 2004: 265)

Pocs mesos abans de morir, mentre el poeta encara tenia dubtes sobre la gravetat del seu estat, li havia promès: «Si em guareixo, anirem a Grècia» (Murià, 2004: 295). Grècia representava el triomf de la vida sobre la mort i el retorn als orígens. S'entén que l'aprenentatge del grec fos una de les tasques que més li abellien en aquella època. Anys més tard, el 1977, el coneixement d'aquesta llengua va propiciar que presentés a la revista *Faig* una traducció de «Sobre una irradiació hivernal», de Seferis, com una «ofrena als lectors catalans d'un dels *Tres poemes secrets* de l'autor traduït a la nostra llengua» (Murià, 1977: 3). Murià especificava que havia tingut en compte la traducció francesa d'Yves Bonnefoy. Grècia també és molt present en l'obra *Res no és veritat, Alicia*, escrita sobretot al llarg de l'estiu de 1981, període en què el poeta encara era viu i podien rememorar amb nostàlgia el país hel·lènic.

L'any 1995 va deixar d'escriure a *La Jornada Semanal* perquè Roger Bartra va deixar de ser-ne el director i perquè feia dos anys que col·laborava a *L'Actualitat*, diari terrassenc que es convertí, més tard, en *El 9 Nou*. Pràcticament tots els articles que hi publicà són transcrits a l'obra pòstuma de l'autora, com s'ha afirmat anteriorment.

Reflexions de la vellesa (2003) és l'última obra que Anna Murià va escriure. Es tracta d'una peça memorialística singular, cabdal en el conjunt de l'obra de l'autora, perquè presenta el seu jo més íntim i, alhora, el més públic. Es tracta d'un autorretrat a les acaballes de la vida que comprèn dues parts de caire molt diferent: *Reflexions de la vellesa*, més personal, i *Vet aquí la bellesa de la vellesa*, que mostra, a partir de publicacions a la premsa (ressenyes literàries i articles d'opinió editats entre els anys 1993 i 2000), la vinculació de l'autora amb el món que l'envoltava. Respon a la concepció de dietari públic, una variant assenyalada per Enric Bou, i Maurice Blanchot anteriorment, que Pere Gimferrer havia encetat amb el seu «Dietari» des de les pàgines d'*El Correo Catalán* i Montserrat Roig reprengué i socialitzà amb «Un pensament de sal, un pessic de pebre», a l'*Avui*. Si en les *Reflexions* la formulació del pacte autobiogràfic de Lejeune era impossible per voluntat expressa de Murià, als articles és factible (de manera explícita o implícita) precisament per la projecció social i col·lectiva que adquireixen. La narradora esdevé sovint subjecte actiu de vivències al·ludides, experiències que esdevenen el fil conductor per parlar sobre els temes que li interessaven, plantejats des d'una visió més heterodiegètica, no tant autobiogràfica, sense abandonar, però, l'empremta més personal.

En els articles subratllava els trets distintius de ser dona, catalanista i d'esquerreres, fet que compartia amb la majoria d'autores memorialistes que pertanyien a la generació que la guerra sorprengué de ben joves, com Teresa Pàmies, o la de les que es revoltaren contra la doble opressió, política i de gènere (Maria Aurèlia Capmany, Isabel-Clara Simó, Montserrat Roig, Maria-Mercè Marçal). Els temes exposats eren diversos: actualitat, política, cultura i memòria històrica i personal. Tal com passava en les ressenyes, sempre que podia aprofitava l'avinentsa per a parlar de diversos assumptes alhora. Amb el pas del temps, passaren a ser més íntims: més que tractar fets d'actualitat, l'autora preferia evocar successos i personatges del passat. La majoria d'escrits dels últims dos anys eren onírics; somiava persones que havien format part de la seva vida i havien estat importants: Agustí Bartra, Mercè Rodoreda, Pere Calders... Els somnis esdevingueren aliats fidels en l'etapa de vellesa d'Anna Murià, l'ajudaren a suportar els moments més difícils i n'associava la interrupció al principi de la seva fi. En l'article de comiat, «Adéu, lectors», constatava que havia deixat de tenir somnis, fet que comportà la renúncia a escriure més.

7. A tall de conclusió

El tarannà humanista i socialitzador d'Anna Murià, amb un notable bagatge intel·lectual, l'avidesa de coneixement fins al final dels seus dies i una vida experimental, la constituïren la base per a les seves argumentacions i recensions. En el període de vellesa l'autora col·laborà a la revista mexicana *La Jornada Semanal* durant el període en què el seu fill Roger n'era el director. Es tractava d'una revista cultural d'un diari marcadament d'esquerreres, crític amb el neoliberalisme econòmic mexicà i sensibilitzat amb les cultures més minoritàries. Hi escrivia ressenyes sobre llibres que li interessaven o obres d'escriptors amb qui tenia relació o afinitat ideològica i política. Molts s'havien hagut d'exiliar en algun moment de la seva vida i havien publicat obres memorialistes. Signava la major part dels textos amb pseudònims: Sílvia del Chopo, de poca vigència, i l'àlies de joventut Marta Romaní, la qual cosa afavoria que s'expressés amb total llibertat. Només quan es tractava d'escrits més personals, com ara contes, reflexions i algunes traduccions, feia constar el seu nom i cognom reals a la rúbrica. Les col·laboracions evidencien un estil més periodístic que literari i presenten la indiscutible marca murianiana: exigència crítica, rigor expressiu i habilitat retòrica.

El feminisme, el catalanisme i la traducció eren recurrents en les recensions. Mirava el món i tot allò que hi feia referència amb ulls de dona, catalanista i d'esquerreres, i així ho transmetia als escrits. Les autores de les ressenyes eren dones que escrivia sobre dones i admirava apassionadament Marina Tsvietàieva, que és l'escriptora més citada per Murià a *La Jornada Semanal*. Era especialment sensible a

temes relacionats amb el catalanisme i, concretament, a l'estat de la qüestió de la llengua, per això s'emocionava comentant obres d'autors que pertanyien a països amb una realitat semblant a la catalana i s'hi identificava.

Aprofitava la revista mexicana com a plataforma per a deixar constància d'aquestes idees amb un to més aviat pedagògic. Considerava les traduccions tan importants com les obres de creació i defensava que, més que una professió, va ser el *modus vivendi* de bona part de la seva vida, era una vocació. Per això sempre tenia en compte la traducció i el traductor o la traductora del llibre citat i hi feia referència. El fet de tractar diversos temes alhora era una constant present tant en les ressenyes com, més endavant a *El 9 Nou*, en els articles d'opinió. 📖

Notes

- 11** Adreça de correspondència: Mia Güell. C. de la Sagrada Família, 7. E-08500 Vic, UE.
- 12** El Fons Anna Murià custodia una ingent quantitat de cartes de l'autora als fills, i a la inversa, que es poden consultar. En aquest cas, fem referència a una epístola de Roger Bartra a Anna Murià, del 20 de març de 1989. Carpeta 7/1, Bartra, Roger. Octubre, 1982-1999.
- 13** El Fons Anna Murià custodia una ingent quantitat de cartes de l'autora als fills, i a la inversa, que es poden consultar. En aquest cas, fem referència a una epístola de Roger Bartra a Anna Murià, del 20 de març de 1989. Carpeta 7/1, Bartra, Roger. Octubre, 1982-1999.
- 14** El Fons Anna Murià custodia una ingent quantitat de cartes de l'autora als fills, i a la inversa, que es poden consultar. En aquest cas, fem referència a una epístola de Roger Bartra a Anna Murià, del 20 de març de 1989. Carpeta 7/1, Bartra, Roger. Octubre, 1982-1999.
- 15** Carta de Roger Bartra a Anna Murià, 2 de maig 1989. Carpeta 7/1, Bartra, Roger. Octubre, 1982-1999.
- 16** Carta de Roger Bartra a Anna Murià, 2 de maig 1989. Carpeta 7/1, Bartra, Roger. Octubre, 1982-1999.
- 17** Carta de Roger Bartra a Anna Murià, 2 de maig 1989. Carpeta 7/1, Bartra, Roger. Octubre, 1982-1999.
- 18** Carta de Roger Bartra a Anna Murià, 17 de desembre de 1989. Carpeta 7/1, Bartra, Roger. Octubre, 1982-1999.
- 19** Carta de Roger Bartra a Anna Murià, 23 de maig 1989. Carpeta 7/1, Bartra, Roger. Octubre, 1982-1999.
- 110** Carta de Roger Bartra a Anna Murià, 21 de maig 1995. Carpeta 7/1, Bartra, Roger. Octubre, 1982-1999.
- 111** Carta d'Anna Murià a Roger Bartra, 1 d'abril 1994. Carpeta 7/1, Bartra, Roger. Octubre, 1982-1999.
- 112** Carta d'Anna Murià a Roger Bartra, 1 d'abril 1994. Carpeta 7/1, Bartra, Roger. Octubre, 1982-1999.
- 113** Carta d'Anna Murià a Roger Bartra, 1 d'abril 1994. Carpeta 7/1, Bartra, Roger. Octubre, 1982-1999.

Bibliografia

- ABRAMS, S. (2012). «Militant Bartra». A: Anna Murià. *L'obra de Bartra. Assaig d'aproximació*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 8-15.
- BACARDI, M. (2006). «Anna Murià, traductora (in)visible». *Quaderns: Revista de Traducció*, núm. 13, p. 78.
- (2012). *Àlbum Anna Murià*. Barcelona: PEN Català.
- CALDER, P. (1994). «Promoción de las horas.» *La Jornada Semanal*, 263, p. 16. Traducció d'Anna Murià de l'article publicat a «El davantal», *Avui* (21 maig), p. 33.
- CASAS, J.; FORMOSA, F. (1989). «Polvo en el retrovisor». Traducció d'Anna Murià. *La Jornada Semanal*, núm. 10, p. 39.
- FERNÁNDEZ, J. F. (2003). «Anna Murià: els contextos i l'obra literària.» A: Murià, A. *Reflexions de la vellesa*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 9-54.
- FÉRRIZ ROURE, T. (1998). «Fernando Benítez, la prensa cultural mexicana y el exilio republicano». *Arrabal* [en línia]. <www.raco.cat/index.php/Arrabal/article/view/140451>.
- GRIFELL, Q. (1992). *Anna Murià. Àlbum de records*. Argentona: L'Aixernador.
- IBARZ, M. (1992). «La literatura com a vici moral». *El Temps*, núm. 409, p. 75-80.
- (2009). «La lengua no se elige». *La Vanguardia. Cultura* (16 febrer), p. 27.
- MURIÀ, A. (1938a). «L'home admirat». *Catalans!*, núm. 1, p. 26-28.
- (1938b). «Cara bruta». *Catalans!*, núm. 2, p. 30-31.
- (1977). «Sobre una irradiació hivernal». *Faig*, núm. 7 (octubre), p. 3-7.
- (1984). *Res no és veritat, Alicia*. Barcelona: Antonio Picazo.
- (1989). «Morir de agua verde». *La Jornada Semanal*, núm. 18, p. 31-33.
- (1990a). «Ultramarinos. Quien pierde un mundo». *La Jornada Semanal*, núm. 38, p. 47.

ANNA MURIÀ PUBLICISTA. LES COL·LABORACIONS A LA JORNADA SEMANAL DE MÈXIC

- MURIÀ, A. (1990b). «Clamores sin respuesta». *La Jornada Semanal*, núm. 48, p. 31-37.
- (1991). «Refugio, bendito seas. Sobre el homenaje a México en Cataluña». *La Jornada Semanal*, núm. 104, p. 41-43.
- (2003). *Reflexions de la vellesa*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2004). *Crònica de la vida d'Agustí Bartra*. 3a ed. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- ROMANÍ, M. [Anna Murià] (1989). «Adicción». *La Jornada Semanal*, núm. 18, p. 9.
- (1990a). «Un narrador fluvial». *La Jornada Semanal*, núm. 57, p. 3.
- (1990b). «La contraconquista». *La Jornada Semanal*, núm. 61, p. 38.
- (1990c). «La eminente singularidad de Isabel Allende». *La Jornada Semanal*, núm. 64, p. 3-4.
- (1990d). «La barca, el alma, el pensamiento». *La Jornada Semanal*, núm. 65, p. 9.
- (1991a). «Maravillosa Tsvietáieva». *La Jornada Semanal*, núm. 113, p. 3-4.
- (1991b). «Pintoresco». *La Jornada Semanal*, núm. 114, p. 7-8.
- (1992a). «Épica desnuda». *La Jornada Semanal*, núm. 144, p. 8.
- (1992b). «El estilo griego». *La Jornada Semanal*, núm. 155, p. 3.
- (1992c). «El mundo es femenino». *La Jornada Semanal*, núm. 163, p. 10.
- (1992d). «¿Isabel, dónde está aquel genio?». *La Jornada Semanal*, núm. 165, p. 11-12.
- (1992e). «La humilde aceptación». *La Jornada Semanal*, núm. 168, p. 11.
- (1992f). «Tsvietáieva una vez más: asombro desconcertante». *La Jornada Semanal*, núm. 172, p. 9-10.
- (1992g). «Alma en pena». *La Jornada Semanal*, núm. 175, p. 10-11.
- (1993). «Arca de doble fondo». *La Jornada Semanal*, núm. 207, p. 13.
- (1995). «Cronista del primer exilio del siglo XX». *La Jornada Semanal*, núm. 296, p. 16-17.
- XIRAU, R. (1989). «Breves». *La Jornada Semanal*, núm. 13, p. 28.